

ישראל ויסברוט - על המסע לקובל: זו אינה ה"קובל" שלי

דברים שנישאו בטכס האזכרה - 65 שנה לרצח יהודי קובל - ו'באלול תשס"ז

הדברים שאני עומד לומר הם רשמיי הסובייקטיביים מהביקור בקובל אותם העליתי על הכתב לא מכבר, ואינם תיאור מדויק של "יום קובל".

המסע לקובל - הגשמת חלום שלא חלמתי מעולם

קובל הייתה בשבילי מאז ילדוטי מקום עלום, עיר הולדתו של אבי טוביה, עליה לא הרבה כלל לספר, ארץ גזירה בה נרצחו סבתי, סבי, דודי ובני משפחתם. מעולם לא חשבתי ולא חלמתי שאגיע שמה, אל מעבר מסך הברזל, לאוקראינה שהייתה פעם פולין, לחבל ווהלין, שאת שמו למדתי רק בעת הקמת בניין זה.

והנה באה ההזדמנות ומתארגנת קבוצה של בני העיר קובל וצאצאיהם למסע כזה, אל העבר הלוט בערפל, אל ההווה השונה כל כך, ואיתי גם בת דודי, שרה.

לאחר יומיים של ביקורים בערים אחרות אנו מגיעים לפאתי העיר, וכבר ליד שלט הדרכים הגדול העומד בצדי הכביש, עולה וצפה ההתרגשות, יורדים מהאוטובוס ומצטלמים.

אוספים את צבי רז מתוככי העיר והעיניים בולשות דרך חלונות האוטובוס, הזה המקום? כאן בילה אבי את ילדותו ונעוריו? האם כך נראתה העיר גם אז? ירוקה, שלווה? שופעת מים, עם נהר חוצה ומשטחי דשא?

עושים דרכנו לבכובה, לאתר הרצח. קילומטרים ספורים של נסיעה והאוטובוס עוצר בשולי הכביש ואנו נכנסים רגלית בדרך עפר לתוך היער, נושאים את דגל ישראל בגאווה והלב מפרפר. האם בדרך זו הובילו יקירינו אל מותם? כמה מאות מטרים של יער פסטורלי, פרחים וציוצי ציפורים ופתאום על תל מוגבה - המצבה. כאן? כאן התחולל הטבח? בלב השקט האינסופי הזה? ביום שמש יפה כמו היום? האם גם אז היה המקום מוקף עצים? בתצלום שהכרתי המקום חשוף ומלא בורות! ואיה דמי סבי וסבתי? הזועקים הם אלי מתוך האדמה? דממת מות.

תולים את דגלי הלאום על המצבה, ששופצה זה עתה, ואנו עורכים טקס אזכרה. נדמה לי כי דממת מות שוררת מסביב. קטעי קריאה, קריאת קדיש ו"אל מלא רחמים", מי מהחברים נושא דברים ומזכיר את משפחתו שאבדה במקום זה. מסיימים בשירת "התקווה". נשארים במקום עוד כמה דקות להתייחדות וחוזרים לאוטובוס.

נכנסים לעיר. התחנה הראשונה - חצר הרבי מטריסק, היום בית ספר. מבנה דו קומתי בלתי מטויח מלבנים חומות, שרידי מרפסת שהייתה ותו לא.

נוסעים לבית הכנסת הגדול ופונים קודם לחלקו האחורי שנשאר ללא שינוי - לבנים חומות לא מטויח חות, קירות מתפוררים מעט, ולמעלה מתחת כרכוב הגג בתוך מסגרת לבנים אפשר בקלות לראות שרידי המגן דוד שהיה שם. מכאן מקיר זה הצליחו כמה מהיהודים שנכלאו בבית הכנסת לברוח ליער. פונים לחזית הבניין וזו מפוארת, משופצת, צבועה ורוז-לבן, ללא שריד וזכר לסמלים היהודיים, מגני הדוד שהיו נטועים בתוך שלוש המסגרת העגולות שלמעלה.

נכנסים לבניין ומטפסים לקומה השנייה על המדרגות עליהן פסעו אימותינו וסבתותינו אווזים באותו מעקה, ומגיעים לעזרת הנשים שהייתה יציע שצפה לאולם התפילה. מתפרה ענקית, כמה עשרות נשים רכונות על מכוונות תפירה המוצבות על רצפת עץ חדשה החוצה את חלל האולם הגדול לשתי קומות, אך למעלה בשיפולי התקרה ובשולי העמודים המקוריים ניתן עוד להבחין בפיתוחים המקשטים את המבנה.

יורדים לקומת הקרקע, אך שם באולם המקורי אין שריד וזכר לפאר של בית הכנסת שהיה, והטיח שעל הקירות מכסה את הכתובות שחרתו וכתבו בציפורניהם ובדמם היהודים שנכלאו כאן משך ימים, לפני שהובלו למותם. "זכור! זה צריך להיות תפקידך בחיים!" כתבה שם פניה-פיבל למוניק פולישוק את צוואתה האחרונה, ואנו עם בני משפחתה זוכרים.

מבקרים במוזיאון העיר ומקבלים הסברים (באוקראינית) על מוצגיו. מעט חפצים אוקראינים עממיים, תמונות של גיבורי מלחמה סובייטיים, עבודות יד וחפצי אמנות שיצרו תושבי העיר. אני לא מצאתי אזכור לעבר היהודי. משוטטים בעיר בה פזורים מבנים מלפני המלחמה בין בנייני מגורים סובייטיים שהוקמו לאחריה. חלקם משופצים בשיטה האוקראינית - חזית מטויחת צבועה בשני צבעים ועורף שלבניו החומות חשופות ומתפוררות בחלקן. על קירות בניין אחד אני מבחין שוב בשרידי מגני דוד שהיו נטועים על הקיר והוסרו.

מגיעים לרחוב וולדימירסקה, הרחוב בו גרה משפחתי, כאן במספר 5 ו-7 שכן ביתם בו היה גם בית המרזח בו עמלו סבי, סבתי ובני ביתם לבשל, להגיש ולשרת במאור פנים את כל באיו - פולנים, רוסים, אוקראינים ויהודים. כאן בילה

אבי את ימי ילדותו, כאן שיחק, כאן הכין את שיעורי הבית שלו, מכאן יצא לפעילויות בקן "השומר הצעיר", לכאן חזר אחרי השירות בצבא הפולני ומכאן עזב בדרכו לארץ ישראל.

מכאן גם גורשו בני משפחתי באכזריות ויצאו לדרכם האחרונה, לבכובה.

אך איפה הבית? בין הצומת ובין בית מספר 7 משתרעים מחסן ושני מבני מגורים סובייטיים מכוערים בני חמש קומות. חלונות פונים לחזית הרחוב, מרפסות סגורות בחלקן פונות לחצר האחורית, כביסה תלויה על חבלים ובחצר הענקית שמאחור חונים אופנועים ומכוניות, ילדים אוקראינים משחקים ומתנדנדים על נדנד ות זקנים יושבים על ספסל ומשוחחים.

ואיפה העבר? נמחק כולו? בתים מספר 7 ו- 9 הם מבנים חד קומתיים. האם ככה נראה גם בית המשפחה שלי?

מעבר בית מספר 9 משתרע נהר הטוריה - עצים ודשא ירוק ושפע מים. האם לכאן ירד אבי לרחוץ?

נוסעים דרומה לבית הקברות "החדש" בהמשך רחוב וולדימירסקה. כאן נרצחו היהודים האחרונים שהובלו מבית הכנסת הגדול, וכאן נקבר עוד לפני המלחמה, הסבא רבא שלי. ומה נשאר? שרידי מצבה בודדת מבצבצים מתחת שיח מסביב מגרשי חנייה, מרכז תרבות ומבני מגורים. איש לא הצליח למנוע מהבולדוזרים הסובייטיים למחוק את עברה היהודי של העיר.

זוהי קובל עבורי - עיר אוקראינית מנומנת שנבנתה מחדש על חורבות עברה היהודי כמעט ללא זכר. יהודים בודדים המתגוררים בה ולהם קרובים בארץ. עיר סובייטית. זו אינה ה"קובל" שלי. זו איננה עוד. היא נותרה רק במעט הסיפורים ששמעתי וקראתי אודותיה.

שלום לך קובל. ותודה לכם צבי, סימה דן ודינה מריאן, חבריי למסע ולכל יוצאי קובל שעזרתם לי להגשים את חלום הביקור בקובל, חלום שלא חלמתי מעולם.

**פומניקובה- רחוב מרכזי בעיר החדשה,
ב"חולות";**

ישן מול חדש

וולדמרסקיה- חצר ברחוב מרכזי ב"שטאט",

ה"עיר הישנה";

קרוב לכאן היה בית המרזח וביתם של הויסברוטים.